

Vorbereiding onderzoek Performatief en Systemisch werken.

In aanloop naar dit onderzoek en naar de eerste Maitland Late over dit onderwerp liet ik eerst mijn eigen gedachten gaan over de relatie tussen performatief en systemisch werken. Graag neem ik jullie kort mee, niet om al te veel te willen sturen maar om het gesprek te openen. Wees het er dus vooral ook mee oneens etc. Tevens geldt het als korte kennismaking voor degenen die mij nog niet kennen. Voor de oefening haal ik de twee manieren van werken even scherp uit elkaar omdat ik denk dat een onderzoek baat heeft bij het schetsen van de grenzen en verschillen.

Ik dans of ik word gedanst

Laat ik starten door te zeggen dat mijn werk bestaat uit het gebruik van dans en beweging in organisaties. Dit startte voor mij als **performatieve** (en vaak ook radicale, provocatieve) daad. Bij directies, MT's en managers danste ik, Peter Rombouts, in totale kwetsbaarheid en intimiteit op een plek waar dat niet gebruikelijk is. Ik noemde dat intermedialiteit: ik gebruikte mijn woordenloze medium in een context waar men dat op zijn minst niet gewend is. Het was een creatieve daad, die ik 'maakte' met als doel iets teweeg te brengen bij de ontvanger. De ontroering, afschuw, boosheid, ongemak etc. waren het onderwerp van verder gesprek (gerelateerd aan de veranderopgave die er lag). We gaven er gezamenlijk betekenis aan en vertaalde dit naar de organisatiepraktijk. In deze vorm danste ik.

Terwijl ik dat deed ontdekte ik iets opmerkelijks. Ik merkte dat ik, terwijl ik danste, informatie 'oppikte' over het team of over de organisatie. Na een keer in een familieopstelling te staan bij het Bert Hellinger Instituut ontdekte ik dat in een opstelling staat heel veel leek op die ervaring van informatie oppikken in de dans. Ik ben vervolgens de opleiding Systeem Dynamiek in Organisaties gaan doen. Ondertussen danste ik door in organisaties en ontstond een nieuwe vorm: Stel me een vraag, ik zet 'm om in beweging en verklaar vanuit de dans de onbewuste dynamieken, oplossende bewegingen etc. Ik voel ze in mijn lijf en sta mezelf als danser toe erop te bewegen. In deze vorm dans ik niet, maar wordt ik gedanst.

Er leken twee vormen geboren met beiden een voelbaar potentieel.

Het deed me denken aan een discussie tussen Bert Hellinger en Gunthard Weber over de constructivistische en fenomenologische benadering. De constructivistische benadering vertaal ik dan in de 'ik dans' waarbij de kunstenaar iets construeert, creëert om iets teweeg te brengen bij anderen en anderen er betekenis aan te laten geven. De fenomenologische benadering vertaal ik naar de 'ik wordt gedanst' waarbij er een afstemming plaatsvindt op iets voorbij de kunstenaar.

Hieronder een deel uit de discussie die wat mij betreft relevant is voor het onderzoek naar de relatie tussen performatief en systemisch werken:

Uit: Het succes van organisatieopstellingen. De methode van Bert Hellinger in praktijk gebracht. Gunthard weber over het werk van Bert Hellinger (derde druk, 2011)

I Twee benaderingen van de werkelijkheid in organisaties

De systemisch-constructivistische en de systemische-fenomenologische benadering voldoen in organisatieadvieswerk en in seminars met organisatie-opstellingen in dezelfde mate. Zij blijken elkaar wederzijds aan te vullen en te versterken en een 'zowel-al-ook', daarnaast zijn ze bijzonder doelstreffend (zie ook Madelung 1998 en 2000; Sparrer in voorb. A; Hellinger 2000, p.209 in 'Das Können').

De systemisch-constructivistische zienswijze biedt ons een theoretisch raamwerk overeenkomstig de wetmatigheden van levende systemen, voor het begrip van en ter beïnvloeding van over en weer vervlochten structuren. Daarnaast hebben de in de systemische therapie en advisering ontwikkelde werkwijzen zich bewezen als overdraagbare en bruikbare methoden om veranderingen in organisaties op gang te brengen. Het 'circulaire vragen' (Tomm 1994, Simon en Rech-Simon 1999) maakt het ons bijvoorbeeld mogelijk om in de loop van het gesprek telkens, gedoseerd en afgestemd op de verbale feedback en de non-verbale reacties van de cliënt, de volgende stap te zetten bij het ter sprake brengen van verschillen (noot: in de waarneming van de werkelijkheid).

De fenomenologische weg naar kennis daarentegen scherpt onze aanwezigheid, ons vermogen tot waarnemen en onze gevoeligheid voor relaties. Hij brengt op een geheel andere manier aan het licht wat voorheen onbekend, niet gezien of nog niet zó gezien was en voert ons langs andere wegen naar goede oplossingen. Bert Hellinger heeft in 1999 in zijn lezing 'Einsicht durch Verzicht' (Hellinger in voorb.a, zie ook Mahr 1998 over het 'Wetende Veld') de verschillen tussen de wetenschappelijke en de fenomenologische weg naar kennis heel duidelijk omschreven. Hij schrijft: 'De tweede beweging ontstaat, als wij tijdens de uitreikende beweging even stilhouden en de blik niet meer op iets concreets, maar op het geheel richten. De blik is dan bereid om het vele dat in het blikveld is als een geheel in zich op te nemen. Als we op deze beweging ingaan, bijvoorbeeld in de aanblik van een landschap of een opdracht of een probleem, dan merken we dat onze blik tegelijkertijd vol wordt én leeg. De volheid ervaren en haar kunnen verdragen kan men alleen als men eerst van het enkele afziet. Daarbij nemen we onszelf in acht in de uitreikende beweging en trekken ons een weinig terug, totdat we die leegte bereiken die de volheid en veelvoudigheid beide kan bevatten. De fenomenologische houding vergt een gespannen bereidheid tot handelen, maar zonder voltrekking. Door deze spanning zijn wij in hoge mate bereid en in staat waar te nemen. Wie de spanning uithoudt, ervaart na enige tijd hoe het vele aan de horizon zich rondom een midden verzamelt en hij herkent plotseling een samenhang, misschien een ordening, een waarheid of de volgende stap. Dit inzicht komt als het ware van buitenaf, wordt als geschenk ervaren en is, in den regel, begrensd.' Hellinger beschouwt de wetenschappelijke en de fenomenologische weg naar kennis als twee verschillende, echter elkaar aanvullende en even zinvolle toegangen tot de werkelijkheid. 'Deze eerst zich stilhoudende en vervolgens zich terugnemende beweging noem ik fenomenologisch. Ze leidt tot andere inzichten dan de uitreikende kennisvergarende beweging. Beide vullen elkaar evenwel aan. Ook bij de uitreikende, wetenschappelijke, kennisvergarende beweging moeten we van tijd tot tijd stilhouden en onze blik van het nauw begrensde weer op het weidse richten, van dat wat nabij is naar dat wat in de verte

ligt. En ook het op fenomenologische wijze verkregen inzicht dient getoetst te worden aan en bevestigd te worden aan de afzonderlijke verschijnselen die volgen.'

Het enige principiële verschil lijkt mij dat Bert Hellinger ervan uitgaat dat er een toegang tot het Zijn achter het Zichtbare is, dat er wetmatigheden en ordeningen bestaan die voor hem als natuurwetten zijn, dus die worden gevonden maar niet uitgevonden kunnen worden en waar men naar zijn inzicht maar beter mee instemt en ze volgt. Wat hij afwijst is de kennistheorie van het constructivisme, waarbij hij met name de leidende gedachte van het radicale constructivisme bestrijdt, die inhoudt dat wij onze werkelijkheid door de taal gezamenlijke construeren. Daarbij ziet hij naar mijn mening over het hoofd dat het bij deze toegang tot de werkelijkheid op geen enkele manier om willekeurige constructies gaat, of constructies die naar believen worden ingevuld. Het gaat er veel meer om of die betekenis die gegeven wordt en de handelingen die daaruit voortkomen viabel zijn en toepasselijk, dus passen bij het leven (Glaserfeld 1991). De vertegenwoordigers van het constructivisme daarentegen verklaren, dat wij geen objectieve kennis over het Zijn op zich kunnen verkrijgen en dat de regels en patronen, die zich op het terrein van het intermenselijke ontwikkelen, in andere gebieden op basis van consensus overeengekomen zijn en gemeenschappelijk in stand gehouden worden (zie Maturana en Varela 1987). Dat betekent echter niet dat er voor het overleven en gedijen van relaties en organisaties niet meer en minder bruikbare patronen en regels zijn, of uitgedrukt in de voor opstellingen passende ruimtelijke metafoor: betere of slechtere plaatsen. Bert Hellinger ziet de ordening die hij beschrijft, in een stroom. Ze zijn voor hem niet in steen gebeiteld als eeuwige en overal geldende zekerheden, maar als zich ontvouwende en tegelijkertijd begrenzende en ruimte gevende levensprincipes (zie Hellinger 1998, p. 45 over 'Ordnung und Fülle', Madelung 1998 en [in voorb.], S. Esseb [in voorb.], Mücke 2000).

Nogmaals dit als alleen bedoeld om het gesprek te openen.

Als opdracht lijkt me een goed idee om voorafgaande aan de sessie van 3 november een voorbereidende opdracht te doen:

1. Schrijf 7 minuten associatief over jouw ideeën over de relatie systemisch/performatief. Ik wil je vragen het resultaat mee te nemen 3 november.
2. Tevens wil ik vragen of je bronnen mee wilt nemen van waaruit je werkt als het gaat om de combinatie systemisch/performatief. Dit kan van alles zijn: teksten, filmpjes, voorwerpen, praktijkervaringen etc.

Ik kijk uit naar een mooie reis naar en in het 'veld' van systemisch en performatief werk.

Groet,

Peter Rombouts